

CURS de PEDAGOGIE

**PEDAGOGI ȘI PEDAGOGII DE PRESTIGIU
ÎNCEPUTURI. RESTITUIRI**

ȘTEFAN VELOVAN

CURS de PEDAGOGIE

**PEDAGOGI ȘI PEDAGOGII DE PRESTIGIU
ÎNCEPUTURI. RESTITUIRI**

**Ediție îngrijită de
MARIN MANOLESCU**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Laura Nicolescu
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VELOVAN, ȘTEFAN

Curs de pedagogie : pedagogi și pedagogii de prestigiu : începuturi, restituiri / Ștefan Velovan ; ed. îngrij. de Marin Manolescu. - București : Editura Universitară, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-1820-3

I. Manolescu, Marin (ed.)

37

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062818203

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2024
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

INEDIT

Să ne cunoaștem trecutul,

Să înțelegem prezentul,

Să construim viitorul!

CARTE FRUMOASĂ, CINSTE CUI TE-A SCRIS!

(Tudor Arghezi)

Ce este mai înălțător decât să șlefuiеști o piatră prețioasă rămasă uitată o vreme și s-o restitui celor ce merită? Mulțumirile noastre se îndreaptă către toți aceia care cu gândul și/ sau cu fapta au făcut posibilă apariția acestei prestigioase lucrări de pedagogie care face parte din zestrea noastră națională, reprezintă o mărturie valoroasă a rădăcinilor adânci ale științei de carte pedagogică în România.

„Curs de Pedagogie” - manuscrisul „dictat” de Ștefan Velovan în jurul anului 1900 pentru Seminarul Central din București - vede lumina tiparului după aproximativ 125 de ani de la scriere, prin aportul, efortul și bunăvoința unor instituții și persoane nobile, sensibile la valorile naționale. Rodul contribuției comune se află în paginile acestei cărți pe care o ți-neți acum în mână! De aceea se cuvin mulțumiri nemărginite! Nu există priorități!

Mulțumesc celor care m-au îndemnat să pornesc demersul de publicare: colegi, prieteni, familie (soție, fiice, gineri, nepoți), specialiști din diverse alte domenii etc. Mulțumesc deopotrivă mentorilor mei cărora le sunt recunoscător: Ion Gh. Stanciu, Dan Potolea, Ioan Cerghit, Emil Păun, I. T. Radu, Ioan Neacșu, care m-au încurajat să continui să descopăr filonul neprețuit al învățământului românesc.

Desigur, trăim în prezent, ne uităm în trecut dar privim spre viitor. Este de datoria noastră să ne știm trecutul; să știm cine-am fost, cine suntem și încotro trebuie să mergem. Fără istorie n-avem viitor!

Mulțumesc doamnei Geanina Vașcu Burci - specialist de marcă la nivel ministerial în domeniul asigurării calității în învățământul preuniversitar, absolventă a prestigioasei Școli Normale „Ștefan Velovan” din Craiova - cea care mi-a oferit manuscrisul cu multă amabilitate, nebănuind, poate, ce rezonanță puternică va avea această operă asupra conștiinței mele profesionale. Fără gestul generos al Domniei Sale nu am fi avut acum acest motiv de bucurie editorială.

Mulțumesc celor care mi-au oferit cu generozitate materiale, informații, sfaturi, sugestii care au devenit suportul solid pentru împlinirea dorinței de publicare a manuscrisului de față. Sunt mulți susținători cărora trebuie să le mulțumesc.

Voi menționa familia Bărbulescu de la Craiova (pe Ovidiu - pictor/ artist plastic consacrat, recunoscut național și internațional, fost director al Școlii Normale „Ștefan Velovan” și pe Lola - soția lui -, învățătoare de elită a școlii doljene, produs de marcă al Școlii Normale „Ștefan Velovan” din Bănie), ambii prieteni devotați, oameni de școală, care și-au legat viața de această instituție prestigioasă.

Editarea acestei cărți nu ar fi fost posibilă fără implicarea totală a prestigioasei Edituri Universitare, fără consilierea profesionistă din partea domnului Vasile Muscalu - directorul Editurii. Atât Domnia Sa - care cu diplomație, inteligență și abilitate proiectează destinele Editurii -, cât și corpul redacțional profesionist în ansamblul său, au intuit încă de la prima discuție valoarea excepțională și semnificația specială a acestei cărți.

Doresc să transmit mulțumiri speciale grupului devotat și competent, atașat puternic profesiei didactice, al colaboratoarelor mele care au înțeles rapid și corect conceptul în baza căruia aș dori să restituim cartea, s-o punem la dispoziția celor interesați. Împreună am dat forma cărții pe care o frunzăriți sau o studiați acum. A fost o muncă tenace care a presupus un efort considerabil, perseverență, răbdare pentru tehnoredactarea primară integrală a textului (Nicoleta Poenaru), pentru realizarea fotografiilor pentru fiecare pagină (Nicoleta Poenaru și Silvia Mitulescu), pentru transcrierea textului original în limbajul actual (Anca Ioniță, Elena Iavorschi, Nicoleta Poenaru, Silvia Mitulescu, Carmen Alexandra Roșu), pentru transcrierea Cuprinsului (Daniela Bobocea), pentru realizarea unor variante de copertă (Daniela Ionescu și Nicoleta Poenaru), consultanță editorială și marketing publicitar (Virginia Alexe și Roxana Gavrilă).

Mulțumesc călduros Bibliotecii Centrale Universitare - Filiala Facultății de Teologie Ortodoxă din București - care cu amabilitate s-a oferit să caute informații despre colaborarea lui Ștefan Velovan cu Seminarul Central din București.

Nu în ultimul rând transmit calde mulțumiri colegilor, prietenilor, studenților, doctoranzilor, tuturor celor care în ultima perioadă, cunoscându-mi interesul pentru cunoașterea și promovarea tradițiilor valoroase ale învățământului românesc, îmi semnaleză lucrări importante de pedagogie românească sau de metodică, de autentică valoare, editate în perioadele 1850- 1900- 1918- 1948, care merită cu prisosință să fie restituite literaturii pedagogice.

*Mulțumiri cordiale tuturor!
Marin Manolescu*

PREFAȚĂ

I. Contextul

Să ne cunoaștem trecutul, să înțelegem prezentul, să construim viitorul!

„*Curs de pedagogie*” de Ștefan Velovan, publicat sub antetul „*Seminarul Central din București*”, este o lucrare inedită care nu a fost tipărită niciodată într-o tipografie/ editură. Este de fapt un curs universitar sub formă de manuscris conceput de Ștefan Velovan pentru Seminarul Central din București în jurul anului 1900, mai probabil între 1893–1900 (1893 este anul venirii în București și numirea sa ca director al Școlii Normale și profesor de pedagogie). Nu cunoaștem contextul în care Ștefan Velovan a scris acest Curs de Pedagogie, știm clar că are antetul Seminarului Central din București. Încercările noastre de a elucida împrejurările scrierii/ „dictării” acestui Curs special pentru Seminarul Central au fost deocamdată zadarnice. Vom continua investigațiile...

Manuscrisul „*Curs de Pedagogie*” nu este menționat în nicio sursă bibliografică pe care noi am consultat-o, ceea ce ne face să credem că este, așa cum afirmam mai sus, o apariție inedită. Am intrat în posesia acestui curs printr-o întâmplare fericită pe care o vom relata pe scurt pentru că merită. La o activitate în cadrul Școlii

doctorale a Facultății de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității din București eu mă laudam că dețin documente școlare și materiale curriculare de acum 100 și ceva de ani. În acest context o doctorandă, Janina Vașcu Burci, a afirmat că deține un curs de pedagogie al marelui pedagog Ștefan Velovan, pe care mi-l poate pune la dispoziție. Surpriza a fost fabuloasă. La următoarea noastră întâlnire în cadrul unei activități la Școala Doctorală doamna Janina Vașcu chiar mi-a dăruit manuscrisul respectiv. E un gest de mare generozitate pe care îl apreciez foarte mult și îi adresez mulțumiri nemărginite. Mi-am dat seama de importanța acestei lucrări când am început să studiez manuscrisul și să mă documentez mai temeinic despre personalitatea, opera și activitatea acestui mare pedagog, din păcate insuficient valorificat.

Am decis că este de datoria mea să public cursul/ manuscrisul, având în vedere, pe de o parte, valoarea științifică a acestui document de o importanță remarcabilă pentru domeniul educațional, iar pe de altă parte trebuia să perseverez în a valoriza pedagogia românească din secolul XIX și prima jumătate a secolului XX. Era o preocupare mai veche.

Deviza sub care mi-am desfășurat activitatea publicistică și didactică din ultimul deceniu este următoarea: „*Să ne cunoaștem trecutul, să înțelegem prezentul, să construim viitorul!*” Cartea pe care am scris-o de curând „*Exigențe meritocratice în școala românească*” este o pledoarie puternică în sprijinul argumentului potrivit căruia școala românească are tradiții valoroase care trebuie cunoscute, apreciate ca atare și revalorizate în contexte noi, înainte de a apela la mimetisme mai mult sau mai puțin benefice școlii românești.

II. Curs de pedagogie (de Ștefan Velovan)

Prezentare. Comentarii

Analiza conținutului „**CURSULUI DE PEDAGOGIE**” ne permite să constatăm faptul că are șase părți mari, fiecare dintre acestea tratând o problemă specifică, diferențiată de noi pe următoarele coordonate:

I. Somatologie

II. Psihologie generală, psihologia educației și psihologia copilului; logică și psihologie

III. Educație și Pedagogie

IV. Didactica generală

V. Calitățile învățătorului

VI. Metodica specială sau Didacticile disciplinelor.

I. Somatologie. În această primă parte (paginile 1-13) autorul tratează „**Simțurile și organele lor**”, „**Mișcările omului și organele lor**”. Din DEX-ul limbii române am reținut explicația potrivit căreia „**Somatologia este știința care se ocupă cu studiul academic și fiziologic al corpului uman viu**”. Remarcăm faptul că Ștefan Velovan prezintă simțurile (văzul, auzul, gustul, mirosul, pipăitul) și organele care le produc și face precizarea, citându-l pe John Lock, că: „**Simțurile sunt porțile inteligenței: nimic nu știm ce n-a trecut prin simțuri**” (pag. 1). Vorbește de asemenea despre mișcări voluntare și involuntare, dar și despre „**aplicarea pedagogică**” a cunoștințelor, despre somatologie în practica școlară pentru a asigura sănătatea elevilor. Printre îndemnul / sfaturile autorului se află:

- „1) **Să ne îngrijim de nutrimentul corespunzător;**
- 2) **Să ne îngrijim de o respirație convenită (sănătoasă - n.n.);**
- 3) **Să ne îngrijim de curățenia trupului”.**

II. Psihologie generală, psihologia educației și psihologia copilului; logica și psihologia

Această parte a „**Cursului de pedagogie**” este structurată în concordanță cu reperatele din titlul de mai sus. Problematika psihologiei generale, a psihologiei generale și a copilului se suprapune peste **SISTEMATICA PSIHOLOGIEI** învățată în școala românească de multe decenii și chiar și în prezent. Ștefan Velovan abordează reperatele și problema conceptelor majore din acest domeniu. Vorbește despre procese psihice, activități și însușiri psihice. Procesele psihice abordate sunt diferențiate în „**cognitive senzoriale**”: senzații, percepții, reprezentări, logice (gândire, memorie, imaginație - pe care o numește „*Fantasia*”), „**afective**” (cu referire la emoții, sentimente, pasiuni), „**volitive**” – voința. Face trimitere de asemenea la activitățile psihice (limbaj, muncă, creație), dar și la „**trăsăturile de personalitate**” (temperament, aptitudini și caracter). Nu omite nici „**factorii și condițiile care facilitează și stimulează viața psihică**”: deprinderile, motivația și atenția.

În ceea ce privește psihologia educației și psihologia copilului conținuturile acestora sunt reprezentate cu prisosință. În plus toate procesele, activitățile și însușirile psihice beneficiază invariabil de exemplificări din practica școlară, prezentate sub titulatura „**aplicare pedagogică**”.

Noțiunile de LOGICĂ sunt puternic reprezentate în „**Curs de pedagogie**”. Rezultă din secțiunea afectată acestei problematice faptul că logica reprezintă un sistem unitar de noțiuni și legi privind gândirea umană, că aceasta studiază gândirea nu ca proces psihic, ci studiază rezultatele ei consemnate în operele și creațiile științifice omenești. **Logica** vizează formele gândirii, adică raporturile necesare dintre idei. Un loc semnificativ ocupă formele gândirii logice: noțiunea, judecata și raționamentul. Cu exemplificări din învăța-

mântul primar, Ștefan Velovan vorbește despre „*subiectul*” *gândirii*, „*predicatul*” *gândirii*, definiții logice (gen proxim și diferența specifică), sfera și conținutul noțiunilor, diviziune și clasificare, judecăți „*afirmative și negative*”, „*analitice și sintetice*”, raporturile dintre acestea, raționamente: inductive, deductive (silogismul ca formă perfectă de raționament deductiv), analogice; cele patru principii ale logicii (identității, necontradicției, terțiului exclus și al rațiunii suficiente) etc. Rezultă cu prisosință idea potrivit căreia pedagogia se întemeiază puternic cu logica. Am putea afirma ca Ștefan Velovan considera logica o știință foarte importantă pentru domeniul educației și învățământului.

III. Educație și Pedagogie

Această parte din „*Curs de pedagogie*” beneficiază de o abordare temeinică, profesionistă, unitară și coerentă din punct de vedere al conținutului și al formei de prezentare. Se definește educația („*noțiunea educațiunii*”), cu precizarea că această activitate presupune în mod obligatoriu „*subiectul educațiunii*” – *învățătorul*, „*obiectul educațiunii*” – *elevul*; sunt prezentate însemnătatea, posibilitatea și necesitatea „*educațiunii*”, condițiile acesteia. Un loc important îl ocupă definirea „*Pedagogiei*” ca știință a educațiunii – „*despre educație*”, etimologia cuvântului „*pedagogie*”. Sunt prezentate științele cu care este înrudită pedagogia și pe care se bazează. „*Știința care tratează despre om cum e el se numește „antropologie”. Știința care ne descrie sufletul se numește „psihologie”, iar știința care vorbește numai despre corp se numește „somatologie”. Pe studiul acestor științe s-a format pedagogia, așadar, cu drept cuvânt ele se pot numi „științe fundamentale sau auxiliare ale pedagogiei”.* (pag. 135).

Ștefan Velovan spune că Pedagogia se împarte în două părți: „*o parte numită teleologie - care ne arată scopul educațiunii și o altă parte care ne arată mijloacele prin care ne atingem scopul, numită metodologie*”. (pag 138). Reprezentarea grafică a diviziunii pedagogiei, în concepția lui Ștefan Velovan, se află la pag. 139 din manuscris.

În ceea ce privește teleologia, autorul spune că „*Adevăratul scop pe care trebuie să îl atingă educația este dezvoltarea armonioasă atât a corpului cât și a sufletului...*” (pag. 140.). „*Problema cea mai principală a educației este de a da elevului cultura...*”

Să tindem la o cultură multilaterală (generală)... E de dorit ca această cultură dusă la perfecțiune să tindă nu numai a cultiva inteligența ci și inima... până la cel mai înalt grad de perfecțiune intelectuală, adică până a deveni „*caracter moral și religios*”. În plus „*trebuie să avem în vedere și un alt scop: adică de a face pe elev un om cu iubire de patrie și de naționalitate; deci să-i dăm și o educație națională*” (pag. 141).

Un loc important în economia Cursului de Pedagogie îl ocupă „*învățătura despre disciplină*”. Sunt prezentate conceptul de disciplină școlară, modalități de menținere a disciplinei, reguli, restricții, organizarea programului elevului, formularea cerințelor („*demandărilor*”), pedepsele și recompensele etc.

IV. Didactica generală

Didactica generală este de asemenea bine reprezentată în Curs atât din punct de vedere al conținutului cât și al extensiei (pag. 197-246). Se pornește de la „*Noțiunea și importanța didacticii*”; se prezintă etimologia, faptul că se împarte în două părți („*didactica generală și didactica specială sau metodică*”). Se vorbește despre

obiectele de învățământ sau „*materii*”, despre faptul că pentru a preda învățătorul „*trebuie ca afară de cunoștințele și regulile psihologice să mai știe didactică și metodică*”. (pag. 198). De asemenea în învățământul primar elevul trebuie să primească „*o cultură generală și elementară*” (pag. 199) . Când se referă la cultura generală, Ștefan Velovan are în vedere „*cunoștințe din toate științele, din tot ce omul poate cuprinde cu mintea lui*”. Cultura elementară se referă la „*acelea / cunoștințele*” – *n.n. - ce elevul le întâmpină în viața sa și care îi sunt de neapărată trebuință pentru viața sa*” (pag. 200). „*Scopul formal al învățământului este de a produce în elev interes multilateral*”. Multilateralitatea interesului se concretizează în: interesul empiric, interesul intelectual, interesul estetic, social, moral, religios.

Autorul face distincție între cultura materială (cultura tuturor cunoștințelor) și cultura formală (impactul cunoștințelor asupra dezvoltării personalității elevului, a proceselor, activităților și însușirilor psihice). De asemenea explică ce înseamnă plan de învățământ, „*programa analitică*”, prezintă tipologii de programe: concentrice, spiralate; calitățile programei: secvențialitate, reprezentativitate, coerență internă și externă; orar școlar, vacanțe școlare, organizarea anului școlar pe „bimestre” - nu semestre etc. (pag. 211).

În abordarea „*Procesului de învățământ*” autorul explică modul cum evoluează cunoașterea elevului, procesul de dezvoltare a caracteristicilor personalității sale. Vorbește despre „*Subiectul lecției*” - ca „*unitate metodică*” sau „*didactică*”; despre învățarea algoritmică și euristică, despre raționamente inductive, deductive sau analogice folosite în procesul de învățământ. În ceea ce privește „*Forma învățământului*”, prezintă „*forma monologică*” și „*forma dialogică*”.

„*Treptele didactice formale*” sunt dezvoltate corespunzător în Curs. (pag. 227). Regăsim cu prisosință influența pedagogiei lui

Herbart, al cărui adept a fost, cu anumite rezerve. „*Formele în care materiile de învățământ sunt sau să fie prelucrate pentru a se face accesibile și a se putea transmite spiritului se numesc „trepte didactice formale ale învățământului”*”.

Acestea sunt: 1) Claritatea; 2) Sistematizarea; 3) Aplicarea.

În ceea ce privește *Principiile învățământului*, în concepția lui Ștefan Velovan, acestea sunt: (p.235):

- *Învățământul să fie educativ;*
- *Învățământul trebuie să fie natural;*
- *Învățământul trebuie să fie adevărat*
  - *Alegerea materiei să fie adevărată*
  - *Tratarea materiei să fie corectă*
  - *Tonul și forma să nu fie monotone*
  - *Calitățile învățătorului*
- *Învățământul trebuie să respecte individualitatea elevului;*
- *Învățământul trebuie să fie intuitiv;*
- *Învățământul să fie clar.*

V. Calitățile învățătorului

Succesul activității educative depinde într-o măsură foarte mare de „*calitățile învățătorului*”, „*căci el este idealul elevilor săi, modelul elevilor săi*”.

Aceste calități sunt, în concepția lui Ștefan Velovan:

- *Învățătorul trebuie să fie bun educator;*
- *Învățătorul trebuie să-și iubească chemarea sa;*
- *Învățătorul trebuie să-și iubească elevii săi;*
- *Învățătorul trebuie să aibă și răbdarea cuvenită;*
- *Învățătorul să fie constant și consecvent;*
- *Învățătorul trebuie să fie diligent;*

- **Învățătorul trebuie să fie moral și religios;**
- **Personalitatea învățătorului trebuie să răspundă chemarei învățătorești;**
- **Învățătorul trebuie să aibă o cultură socială;**
- **Învățătorul trebuie să aibă tact și tehnică pedagogică.**

VI. Metodica specială sau Didacticile disciplinelor

În stilul său riguros, clar, precis, organizat, în ultima parte a acestui curs este tratată „**Metodica specială**”. Cu alte cuvinte, această parte este destinată didacticilor specialităților sau metodicilor disciplinelor din învățământul primar. Bineînțeles, este definită „**noțiunea**” de **didactica speciala sau metodică**. **Și anume:** „...**știința care se ocupă cu metoda de predare la fiecare tratare de lecție sau cu partea internă a învățământului se numește „didactica specială” sau „metodică”**”.

În consecință sunt prezentate didacticile următoarelor discipline care se studiază în ciclul primar.

Iată aceste „**metodici**” sau „**metodici**” **abordate de Ștefan Velovan**.

Metodica specială a limbii române

Învățământul intuitiv

Scris - cititul (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Tratarea bucășilor de citire (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Compozițiunile

Gramatica (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Privire generală asupra învățământului în limba română

Religia și Istoria Profană (Claritatea, Analiza staționară, Analiza progresivă, Sistematizarea, Aplicarea)

Matematicile

Aritmetica ((Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Geometria (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Geografia (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Științe naturale

Științe naturale descriptive (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Științe naturale experimentale (Claritatea, Sistematizarea, Aplicarea)

Metodica specială a dexterităților

Caligrafia; Desenul; Muzica; Gimnastica; Lucru manual

În concluzie, considerăm că atributele care definesc **Cursul de Pedagogie** al lui Ștefan Velovan sunt rigoare științifică, profesionalism, respect față de învățământ și față de profesia didactică. În același timp „Cursul” reprezintă un exemplu de carte/ lucrare coerentă, logică, metodică, un model demn de urmat de către toți cei care au deprinderea de a scrie cărți sau intenționează să se dedice acestui „meșteșug”. Trebuie să apreciem și stilul concis, sintetic, fără redundanțe precum și corectitudinea limbii române.

Mențiuni speciale

- „**Cursul de Pedagogie**” după care am transcris textul pe calculator a fost realizat în „**Litografi : D. Ștefănescu, Str. Diaconeselor 1**”;
- **Pe coperta interioară scrie „dictat de St. Velovan”;**

- *Proprietarul exemplarului pe care îl deținem a fost „Atanasie Șerbănescu”. Acesta si-a trecut numele de mai multe ori, în mai multe moduri, pe pagini diferite, la început, pe parcurs și pe ultima pagină; pe prima pagină din interior scrie „Proprietatea At. Șerbănescu, Goești, Dolj, cl IV. 1905”; pe ultima pagină este menționat „Atanasie Șerbănescu. Normalist – Goești - Dolj. 1907, 6 II;*
- *Cursul a fost „Copiat de Dl. Emil Scărlătescu, Str. Armeneasca 20”;*
- *La finalul „Cursului de Pedagogie” se afla „Lista abonaților” care conține numele elevilor normaliști pe ani de studii, Comuna și Județul de proveniență: „Clasa VII”; „Clasa VI”; „Clasa V”; „Clasa IV”. În total sunt menționați 103 „normaliști”.*
- *Numerotarea paginilor este făcută astfel: pag 1 - pag 246; urmează 16 pagini care se referă la „Calitățile învățătorului”, numerotate de la 1-16, apoi se reia numerotarea paginilor 247 - final. Credem că cele 16 pagini au fost adăugate ulterior.*

III. Ștefan Velovan – viața și activitatea științifică

1. Viața lui Ștefan VELOVAN

Ștefan Velovan a trăit între anii 1852-1932. S-a născut la 22 septembrie 1852 în Comuna Rusca Montană din Județul Caraș Severin. A făcut școala primară în comuna natală. Între anii 1860 și 1872 urmează Școala Primară Românească la Rusca și Școala Primară Superioară „Oberschule” la Timișoara. Tot la Timișoara a urmat și cursul secundar, după absolvirea căruia a depus examenul de maturitate, la cele mai multe examene obținând calificativul

maxim, și anume, „laudabile” (Adrian Michiduță, „Ștefan Velovan: filosof și pedagog”, Editura AIUS- Craiova, 2017).

Între anii 1872-1875 se afla la Viena cu o bursa a Fundației „Gojdu” unde studiază filosofia și științele naturii. Face apoi o specializare în pedagogie la Universitatea din Gotha, Germania: 19 octombrie 1876 - 4 iulie 1877 (*Revista de Pedagogie nr 1-12/ 2000 – Dicționarul pedagogilor romani, pag. 89*). Aici a beneficiat de prestația unor discipoli valoroși ai lui Herbart. A dovedit interes pentru problemele metodice și de organizare a școlii primare. A funcționat câțva timp ca profesor la „Școala de Aplicație” a Universității Gotha.

În 1877, la vârsta de 25 de ani, se întoarce în țară și i se încredințează catedra de pedagogie de la „Preparandia” din Caransebeș - adică de la „Școala Normală”. A funcționat ca director al acestei instituții timp de 16 ani. Datorită activității sale publicistice și activității de cadru didactic, **Titu Maiorescu** îl apreciază și încearcă să-l convingă să vină în Regat în calitate de profesor de pedagogie. Nu reușește însă, deoarece Ștefan Velovan beneficiase de bursa la studii în străinătate și avea „legământ/angajament” ca la terminarea studiilor să se reîntoarcă la Caransebeș. În 1883 este ales președintele „Reuniunii Învățătorilor Diocezei Caransebeșene” (Adrian Michiduță, op. cit., pag. 11).

În 1893 se împlinște dezideratul de a veni în Regat. Ministrul Instrucțiunii Publice de la acea vreme, **Tache Ionescu**, îi încredințează lui Ștefan Velovan conducerea Școlii Normale din București și a Catedrei de Pedagogie. În 1895 Școala Normala „Carol I” se mută la Câmpulung Muscel. Ștefan Velovan se mută și el acolo. În anul 1896 se transferă la „Școala Normala de băieți” din Craiova. A fost numit director și șeful Catedrei de pedagogie. Va profesa timp de 30 de ani, până la ieșirea sa la pensie (1926).

La Craiova înființează, în timp foarte scurt, „*Școala de aplicație*”, unde elevii normaliști făceau practică. Aplica de asemenea rigoarea teoretică, practică și managerială de sorginte herbartiană prin implementarea *planului de lecție „velovanist”* ce avea să-i poarte numele. Aici a dat măsura valorii sale, activând pe multiple planuri: managerial, al teoriei pedagogice, al practicii școlare, al formării inițiale și continue a învățătorilor, al relațiilor cu comunitatea, al promovării demnității profesiei didactice.

2. Traseul normalist al lui Ștefan Velovan

Ștefan Velovan a funcționat la mai multe școli normale, fie în calitate sa de elev, fie în cea de dascăl sau director. Putem afirma că s-a identificat cu această valoroasă instituție care a reprezentat prima afirmare viguroasă a pedagogiei românești și care și-a pus amprenta asupra devenirii învățământului nostru aproape doua secole.

Prima instituție unde a activat, după terminarea studiilor, a fost Școala Normală din Caransebeș. În decursul existenței sale, Școala românească din Caransebeș a îndeplinit un rol esențial în promovarea conștiinței naționale, în păstrarea limbii poporului nostru, a idealurilor de libertate și unitate.

Era anul 1877, Ștefan Velovan revenea de la studii de la Viena și Dresda. Episcopul Ioan Popasu, mentorul său, îl trimisese la studii în străinătate împreună cu alți tineri valoroși care, atunci când au revenit pe meleagurile natale au dat măsura valorii lor. La întoarcerea din Germania, Ioan Popasu l-a numit profesor de pedagogie și director al acestei prestigioase instituții. De fapt, cu

acest scop îl trimisese la studii în străinătate: era un angajament mai vechi între cei doi.

Ștefan Velovan a funcționat ca profesor și director al acestei prestigioase instituții timp de 16 ani, până în 1893, când, așa cum am mai spus, este adus la București la Școala Normală Carol I. Aici va ocupa funcția de profesor de pedagogie și director timp de doi ani. În 1895 se mută la Câmpulung Muscel, odată cu transferarea întregii instituții. Va activa la Câmpulung Muscel timp de un an, după care, în 1896 va merge la Școala Normală de Băieți din Craiova, înființată în 1870, ca profesor de pedagogie și director. În Bănie a ocupat aceste funcții până la pensionarea sa, în 1926. La Craiova Ștefan Velovan a ridicat această instituție la un nivel profesional, comparabil cu cele mai performante școli normale din țară și cu alte instituții similare din Europa. În plus, la nivel național, și-a pus amprenta sa de constructor, cel puțin prin două realizări, la care ne raportăm și astăzi în învățământul românesc: este vorba de „Școlile de aplicație” pentru școlile normale și de „Planul de lecție”, pe care îl găsim statuat în Legea lui Spiru Haret din 1898 sub titulatura de „planul scris al lecției”.

Prin urmare, avem de-a face cu un traseu profesional sinuos, marcat însă de solicitări prestigioase și decizii îndrăznețe, am putea spune de asumare a unor funcții cu mare responsabilitate. Ne vine în minte un citat din Vasile Pârvan care spunea, citam din memorie: „*Este important ce a făcut istoria din tine, dar mai important este ceea ce ai făcut tu din ceea ce a făcut istoria din tine*”. În cazul lui Ștefan Velovan acesta a conștientizat valoarea sa și a valorizat ceea ce a făcut istoria din el, a fructificat în cunoștință de cauză oportunitățile pe care i le-a oferit viața.

3. Ștefan Velovan - pedagog și practician. Vocația de constructor

Sursele bibliografice existente și/ sau consultate de noi, dezbaterile, opiniile celor care au avut privilegiul să-i cunoască mai bine activitatea profesională și opera științifică, ne permit să tragem câteva concluzii importante despre personalitatea pedagogului Ștefan Velovan. Domeniile în care Domnia Sa și-a pus amprenta sunt diverse, abordările sunt multiple și profunde, iar impactul asupra teoriei și a practicii școlare românești este considerabil.

În ceea ce privește domeniul PEDAGOGIEI, în plan publicistic Ștefan VELOVAN a acoperit aspecte diverse privind Teoria și practica pedagogică, Psihologia educației și a copilului, Didactica generală și didacticile/ metodicele disciplinelor de învățământ etc. În plan acțional a fost motorul înființării, pe modelul școlilor de la Dresda, al „Școlilor de aplicație” ale școlilor normale și al introducerii în practica școlară românească a „Planurilor de lecție”. A experimentat chiar „modelul velovanist” al planurilor de lecție. Acestea încă sunt o realitate a zilelor noastre în practica școlară românească. Astăzi, universitățile din România care au departamente pentru formarea cadrelor didactice au și „scoli de aplicație”. Pe de alta parte, orice activitate metodică sau inspecție școlară solicită astăzi cadrelor didactice implicate, debutanților îndeosebi, să conceapă „Proiecte de lecție” înainte de a intra în activitatea propriu-zisă. Considerăm că statuarea înființării „școlilor de aplicație” precum și obligativitatea cadrelor didactice de a elabora „Planuri de lecție” trebuie asociate cu personalitatea pedagogului Ștefan Velovan. Prevederile privind înființarea școlilor de aplicație, elaborarea planurilor de lecție sunt statuate prin legile lui Spiru Haret din 1898 și 1900 cu care a fost contemporan. Nu avem dovezi clare, dar considerăm că, Ștefan VELOVAN a avut o înrăurire

considerabilă asupra marelui om de școală Spiru Haret în ceea ce privește școlile de aplicație, dar și cu privire la proiectarea activității cadrului didactic. De altfel, în legislația din jurul anului 1900 găsim trimiteri exacte la promovarea în carieră a cadrelor didactice. Ca și astăzi erau prevăzute câteva etape/ trepte configurate, în succesiunea lor, astfel: susținerea definitivatului în învățământ; examenul pentru gradul II- denumit la vremea respectivă „examenul pentru înaintarea pe loc” (învățătorii aceștia se numeau „învățători înaintați de gradul II”); examenul pentru gradul I (învățătorii aceștia se numeau „învățători înaintați de gradul I”). Pentru fiecare dintre aceste examene învățătorii trebuiau să susțină lecții pe baza „planurilor de lecție”. În Legea lui Spiru Haret din 1900 găsim referiri la „**competența pedagogică**” a cadrelor didactice, un concept cu frecvența foarte mare în limbajul pedagogic actual.

4. Ștefan Velovan și școlile normale

4.1. Preparandiile – instituții predecesoare ale școlilor normale

Preparandia de la Arad, înființată în 1812, așa cum am precizat mai sus, este rezultatul concret și magistral al ideilor inovatoare privind dezvoltarea învățământului în limba română. În *Transilvania*, necesitatea înființării școlilor normale se afla sub influența puternică a ideilor iluministe promovate din Apusul Europei. Sub presiunea acestor idei îmbrățișate puternic de Școala Ardeleană, în Transilvania s-au înființat încă de la începutul secolului al XIX-lea *școlile preparandiale*. Preparandia Română de la Arad a fost prima școală pedagogică românească, destinată formării viitorilor învățători, înființată în anul 1812, după model

european. Dimitrie Țichindeal a fost primul director al acestei noi instituții pedagogice.

***Școala Normală din Caransebeș** – „Școala de Dascălie a Caransebeșului”- cum este denumită în unele documente – „reprezintă cea dintâi școală românească de pregătire a dascălilor de pe întreg teritoriul nostru național. Nu se știe cu exactitate când s-a întemeiat această școală, dar prima ei menționare o găsim în <<Palia de la Orăștie>>, tipărită în anul 1582, când pentru traducerea Bibliei într-o cursivă limbă românească s-a făcut apel și la un dascăl de dascălie de la Caransebeș, Efrem Zăcan. <<Palia de la Orăștie>> este prima lucrare tipărită în care se consemnează numele nostru etnic de <<români>>, ceea ce atestă conștiința unității naționale și a descendenței noastre latine. ...Secole la rând, centrul școlar caransebeșean a fost singura pepinieră de dascăli români din sudul Banatului și a contribuit la ridicarea culturală a acestei regiuni, iar românii bănățeni foloseau limba națională în biserică și în școlile grănicerești”.*

În 1871, Episcopul Ioan Popasu dă acestei Școli de Dascălie pentru prima oară denumirea de Institut Pedagogic Diecezan.

***Ștefan Velovan** a slujit la aceasta școală alături sau împreună cu dascăli și cărturari de prestigiu. Precum: Mihail Halici, Nicolae Stoica de Hațeg, Constantin Diaconovici Loga, Ioan Popasu, Enea Hodoș, Patriciu Dragalina, Vasile Goldiș, Antoniu Sequens, Iuliu Vuia, Gheorghe Neamțu, Pavel Jumanca, Victor Târcovnicu. (am preluat aceste informații dintr-un articol semnat de **Ștefan ISAC**, care menționează: „Întrucât nu am găsit o semnătură la acest articol, subsemnatul mulțumește autorului sau autorilor acestuia pentru interesantele date privind Istoria Școlii Normale din Caransebeș”.*

În **Muntenia** ideea înființării școlilor normale cu misiunea clară de a pregăti învățători în instituții specializate se conturase

puternic cu câteva decenii înainte de aprobarea Legii Instrucțiunii Publice a lui Cuza. Pregătirea învățătorilor a devenit din ce în ce mai urgentă după înființarea, începând cu anul 1838, a școlilor sătești/rurale, în urma deciziei domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica. Aceasta pregătire a învățătorilor se făcea în școlile normale (naționale/ de județ) și în școlile preparandiale/ de plasa/ raioanele de mai târziu).

Școala Preparandală din Iași s-a înființat în același context.** În Moldova, „la 15 decembrie 1855 lua ființă prima școală de pregătire a învățătorilor din cele două țări românești aflate încă sub suzeranitate turcească, moment istoric al organizării învățământului normal și primar pe baze științifice. Din acest moment, Iașul și Moldova vor îndeplini un rol esențial în pregătirea unitară a învățătorilor din țara noastră, școala preparandală de la Iași constituind ulterior model de organizare pentru celelalte școli pedagogice din Moldova și Țara Românească (**Istoricul Școlii Normale „Vasile Lupu”, Iași).

Anton Velini (1812–1873) a fost primul director al Școlii Preparandale din Iași

4.2. Ștefan Velovan și construcția pedagogică identitară numită „școala normală”

Viața și activitatea lui Ștefan Velovan sunt intim asociate de fenomenul reprezentat de construcția pedagogică identitară numită „școala normală”. Când spui Ștefan Velovan spui „școala normală”. Școlile normale au reprezentat prima afirmare viguroasă a pedagogiei în învățământul românesc (M. Manolescu, *Tribuna Învățământului* nr. 40/ 2023; M. Manolescu, 2019, *Exigențe meritocratice în școala românească*, Editura Universitară, București).

Școlile normale au reprezentat, începând din prima jumătate a secolului al XIX-lea, instituții de mare prestigiu în formarea și perfecționarea cadrelor didactice.

Regulamentul Organic din 1831, apoi Regulamentele Școlilor Publice din **Muntenia și Moldova**, din anii 1832 și respectiv 1835 au decis înființarea în toate capitalele de județ a școlilor naționale. La începutul deceniului 4 al secolului al XIX-lea, în anul 1832 în Muntenia se înființează „**Școlile naționale**” în capitalele reședință de județ, care, în timp devin prin funcționalitatea lor, adevărate **școli normale** în înțelesul de mai târziu (se numeau școli naționale pentru ca învățământul se desfășura în limba română).

În Transilvania chiar de la începutul secolului XIX, în primele decenii, se înființează „preparandiile”, care erau de fapt școli pentru pregătirea învățătorilor. „**Preparandia de la Arad**” înființată în 1812, după modelul celei de la Strasbourg din 2008, este un exemplu grăitor în acest sens. În preparandiile românești din Banat și Transilvania (școlile pentru pregătirea învățătorilor - DEX-ul limbii române) „*Se remarcă în această perioadă acțiuni statornice de racordare a acțiunii educative românești la pedagogia europeană a epocii...*”; „*spirite receptive ...au introdus noi procedee metodice în activitatea educativă și s-au străduit să modernizeze procesul de învățământ. Sub aspect pedagogic se poate vorbi despre un sincronism metodic-didactic al preparandiilor românești cu instituțiile similare din Austria, Germania și Franța*” (Stanciu Stoian și Gh. Pârnuță, op. cit, pag. 310).

Necesitatea înființării școlilor în limba română devenise acută încă din primele decenii ale secolului XIX. Proclamația lui Tudor de la Padeș din ianuarie 1821 stabilea foarte limpede, printre altele, faptul că „**mănăstirile cele mari să fie obligate să ție școală**” „*Cererile norodului românesc din Valahia*” – documentul

proclamație al lui Tudor Vladimirescu – „hotăra, la „pontul 2” („punctul 2”- n.n.) că „mitropolia și câte trele episcopii și toate mănăstirile cele mari să fie obligate să ție școală... și să strângă copiii din neamul românesc, atât dintre cei evgheniști (de neam nobil – n.n.) și săraci și dintre cei proști ca să învețe cu cheltuiala mănăstirii” (Anghel Manolache & Gheorghe Pârnuță, 1993, *Istoria învățământului din România*, Vol. II, EDP, pag. 11).

„În 1831, școala devine o instituție de stat și, ca atare, școlile din orașele reședință de județ, ... devin publice sau naționale, spre a le deosebi de cele particulare, trecute și ele sub supravegherea satelor (**Monografia Municipiului Caracal**, autori Dana Roxana Dincă, Vera Grigorescu, Sabin Popovici, 2007- monografie lansată cu ocazia împlinirii a 469 de ani de la atestarea documentară a orașului Caracal).

„La stăruința distinsului om al școlilor Petrache Poenaru, director al Eforiei școlilor și cu sprijinul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, cu începere din anul 1838 s-a trecut la organizarea învățământului public sătesc. **De acum școlile naționale din reședințele de județe au avut și funcția de școli normale, cu sarcina de a pregăti pe învățătorii de la sate prin cursuri organizate în timpul verii**” (Gheorghe Pârnuță, Ion Popescu Argeșel, Mărgărit Niculescu, *Școala Normală „Carol I”, Câmpulung-Muscel*, 1992, pag. 6). După cum ne spun autorii acestei monografii a uneia dintre cele mai prestigioase școli normale din țară... „Din acest an (1838 - n.n.) toate actele oficiale ale școlii din orașul Câmpulung poartă titulatura de **Școala Normală din Câmpulung**” (ibidem, pag. 6).

În Muntenia și Moldova conceptul de „școală normală” s-a dezvoltat încet, dar sigur, înainte cu aproximativ trei decenii de înființarea Școlii Normale din București la 1867 și a celorlalte instituții de același fel în deceniul 8 al secolului XIX.

Ideea potrivit căreia conceptul de „școală normală” s-a construit înaintea înființării propriu zise în mod oficial a acestor instituții cu această titulatură (Școala Normală; vorbim de anii 1867-1880) o regăsim și în lucrarea lui Constantin Tudor - *Școala călărășeană* din 2015, care afirmă că „Regulamentul organic impusese înființarea școlilor naționale în orașele reședință de județ (un fel de școli pedagogice care pregăteau personalul cunoscător al scrisului și cititului)” (Constantin Tudor, op. cit, pag. 40). Același autor afirmă că „Pregătirea cadrelor didactice urbane este instituționalizată în Țara Românească la 1838 prin apariția Școlii Normale de institutori și institutoare, între ai cărei cursanți figurau absolvenții ai școlii „Sf. Sava”. Înființarea școlilor primare rurale se produce concomitent cu inaugurarea, în 1838, din inițiativa Eforiei Școalelor, a institutelor (școlilor) primare naționale din capitalele de județ, unde institutorii se ocupau de formarea învățătorilor”. (ibidem, pag. 89).

Oameni de școală și politicieni, presa vremii vedeau rezolvarea problemelor legate de educație prin înființarea școlilor normale. „Învățătorii nu pot fi formați oriunde și oricând... E nevoie de „instituții speciale în care se studiază pedagogia și metodică”. Atât înainte de Unirea din 1859 dar și în anii ce au urmat era subliniată ideea „necesității completării pregătirii învățătorilor prin cursuri sezoniere ținute la școlile primare normale ...” (Alexe Marin, revista Muzeul Național). În anul 1860 **Ion Maiorescu** insistă la București, în programul prezentat cu prilejul încheierii anului universitar, pentru înființarea școlilor normale care aveau ca scop să pregătească institutori bine calificați ...” (Stanciu Stoian & Gheorghe Pârnuță, *Istoria învățământului românesc*, vol. II, pag. 306). **Constanța Dunca** (susținătoare convinsă a pregătirii învățătoarelor prin școli normale - educatoarelor de mai târziu...) așa cum ne precizează cei doi autori citați mai sus, a elaborat chiar o tematică a cursului de

pedagogie ce trebuia predată la școlile normale pentru pregătirea învățătoarelor (pentru „școalele de copii mici”, adică educatoare pentru grădinițe). I.P. Eliade, profesor de pedagogie și fost director al Școlii normale a „Societății pentru învățatura poporului român” considera și el că „învățătorii nu pot fi formați oriunde și oricând” (ibidem, Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță, op. cit pag. 306).

Și mai departe, același om de școală, I.P. Eliade, unul din marii cititori ai primei școli normale din Muntenia, afirma ca *e nevoie de „instituții speciale în care se studiază pedagogia și metodică și se fac aplicații pentru a se deprinde cu predarea, cu clasa de elevi”* (ibidem, Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță, op. cit pag. 306). Era un vis mai vechi, prezent în toate provinciile românești, și înainte și după Mica Unire din 1859.

Merită menționat faptul că pedagogul I.P. Eliade publică în anul 1871 chiar o lucrare de pedagogie pe care intenționăm, de asemenea, să o repunem în circuit, să o redăm bibliografiei românești dedicată acestui domeniu. Cartea are titlul „*Elemente de pedagogia și metodologia teoretică și practică pentru uzul institutorilor și inventatorilor primari, pentru elevii și elevele școalelor normale și pentru toți câți sunt chemați a conduce educațiunea junimei*”. Prima ediție a acestei lucrări s-a publicat la Ploiești în 1871. Credem că nu sunt întâmplătoare nici anul apariției și nici localitatea, având în vedere faptul că Școala Normală din Ploiești a fost înființată în 1871. Este, dacă vreți, una dintre cele mai vechi cărți de pedagogie pusă la dispoziția elevilor școlilor normale.

Mai înaintea lui I.P. Eliade, **Anton Velini** publicase la Iași, în 1860, poate primul manual de metodică și pedagogie: *Manual de metodică și pedagogie pentru profesorii școalelor primare*, Din informațiile noastre este una dintre primele lucrări de Pedagogie scrisă în limba română, dacă nu chiar prima. Deocamdată deținem

fragmente din această carte. Sperăm să găsim textul complet și să-l punem la dispoziția celor interesați.

4.3. Un deceniu de glorie a școlilor normale: 1867-1877

Un moment extrem de important în înființarea și dezvoltarea școlilor normale pe teritoriul României Unite la 1859 l-a reprezentat Legea Instrucțiunii Publice a lui Cuza.

Între 1867 și 1877 se înființează un număr mare de școli normale în Principatele Unite. Un tablou sintetic al acestui parcurs este prezentat în cele ce urmează. Evenimentele se precipită și „peste prevederile Legii din 1864 ia ființă în 1867 prima școală normală de învățători din București, mutată mai târziu la Câmpulung – Muscel” (Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță, op. cit pag. 306). Este vorba de fapt despre **Școala Normală „Carol I”**, ale cărei cursuri au „început la 22 noiembrie 1867” în București. Școala Normală” Carol I”, Monografie, Câmpulung, 1992, pag. 8). „Prin decretul cu nr. 1570 semnat la 20 octombrie 1867, domnitorul Carol a numit o comisie formată din: Carol Davila, Constantin Eșarcu, V.A. Urechia, Gr. Ștefănescu și Augustin Treboniu Laurian. Această comisie, sub conducerea lui D. Gusti, a pregătit lucrările necesare pentru începerea cursurilor care a avut loc la 22 noiembrie 1867). (Ibidem, pag. 8).

Cronologic, lucrurile se petrec astfel:

- 1867 – se înființează la București, din ordinul lui Carol I, Școala Normală din Câmpulung Muscel; este prima școală normală de învățători, mutată peste 30 de ani la Câmpulung – Muscel”. Va dăinui peste timp sub denumirea de **Școala Normală „Carol I”** de la Câmpulung Muscel;

- În 1870 în București se înființează încă o școală normală, organizată de „Societatea pentru învățătura poporului român” (este vorba de Azilul Elena Doamna, devenită mai târziu Școala Normală Elena Cuza, apoi Liceul Pedagogic Elena Cuza, actualmente Colegiul Național Elena Cuza); în cadrul Azilului Elena Doamna s-au pregătit învățătoare încă din anul 1870. „Cadrele didactice pentru școlile primare de fete s-au pregătit și în cele trei școli centrale de fete”; (Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță op. cit pag. 307);
- În același an se înființează încă două școli normale ale Societății pentru Învățătura Poporului Român: una la Focșani, una la Bârlad;
- Tot în 1870 se înființează la Craiova încă o școală normală a Consiliului Județean Dolj;
- În 1871 ia ființă la Ploiești o școală normală a „Societății pentru învățătura poporului român” din această zonă;
- În același an se înființează la Caracal o școală normală a Consiliului Județean Romanați;
- În 1872 se organizează la Târgu Jiu o școală normală;
- În 1874 se organizează școala normală de la Turnu – Măgurele;
- În 1877 au fost inaugurate încă două școli normale, una la Galați și alta la Turnu – Severin.

Procesul de înființare a școlilor normale a continuat în deceniile următoare, nu în același ritm însă. Așa cum se afirmă în lucrarea sus menționată, „Cele mai însemnate realizări în domeniul pregătirii învățătorilor sunt școlile normale” (Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță, op. cit pag. 404). În 1916 la nivelul principatelor unite erau 19 școli normale. Între 1894 și 1900 școlile normale au dat 3404 absolvenți” (Stanciu Stoian & Gh. Pârnuță, op. cit. idem, pag. 404).